

Hlavní název: Všeobecná aesthetika
Druh dokumentu: Monografie
ISBN: null
Autor: Durdík, Josef
Strana: 73 - 92

SYSTEM
◆KRAMERIUS◆

Podmínky využití

NK ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny NK ČR a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny NK ČR není možné bez případného písemného svolení NK ČR.

Národní knihovna ČR
Klementinum 190
110 00 Praha 1

kramerius@nkp.cz

porušují pravidla vkusu, jen aby je rušili, jsou opice geniů, duchové nezřízení, bez míry a formy, kterým schází tvůrčí síla a přebývá pudu.

Pravidla vkusu ustálí se, a kdo jim všem vyhoví, podá umělecké dílo úplně správné. Tak vzniká akademická krása, tak zvaná právě proto, že šetří authority vesměs uznané. Čím déle trvá zvyk, tím světějším se stává. Ale zpomeňme sobě, že úplné krásno zahrnuje v sobě více forem. Může se státi, že ostatním formám ne touž měrou vyhověno bylo — bystří duchové cítí to snad nejdřív a nejhloub, i oprou se pravidlu a hledí vzory překonati, což nutně plodí odpor s druhé strany. Nejen v užším oboru estetiky: v celém duševním vývoji ukazuje se podobný pochod. Rozmanitými způsoby všude totéž divadlo se naskytuje; v zápětí jemu táhne celý voj otázek a sporů, a jednání stoupá až ke třenicím a vážným pŕtkám. Často se rozhodne ve prospěch novoty, často též ve prospěch pravidla. Kdo nemá v sobě dosti síly, dosti zásoby nových a původních motivů, nepronikne, uvízne v kusé jednostrannosti a poskytuje podívání někdy smutné, jindy lítostné ba komické. Nešťastné, pochybené pokusy tvoří výstrahu pozdějším a ukazují, že k smělejšim odchylkám, které zlozvukem se ohlašují, náleží též hlubší podloha a bohatší zdroj vynalézavosti.

Vyrovnaní musí nastoupiti vždy, kdykoli při souměrnosti jeden člen porušen nebo vůbec pozmeněn byl; to jest co vyrozumíváme výrazem: že musíme zjednati rovnováhu. Při obrazci souměrném (viz svichu § 20.) jest rovnováha patrna; onde na místě příležitém už řeč byla o pozmenění. Objasníme věc ihned pádným a důrazným příkladem. Na obraze, jenž má mnoho postav, musí býti střed nebo řekněme osa, kolem níž všechny jednotlivé postavy tak se rozpoloží, aby dojem byl nejen jednotný, nýbrž i souměrný. Kdyby byl úplně souměrný, měl by obraz do sebe něco geometrického a tím jednotvárného a příkrého. Do této jednotvárnosti musí přiveden býti nelad — porušením souměrnosti — tedy na příklad: na jednu stranu osy dám postavu jedinou, na druhou celý roj, ale barvy, osvětlení, velikost i význam oné jediné jiným způsobem nahradí nedostatek čísla, a obraz činí přece dojem rovnováhy. Podobně jest ve skupinách sochařských, v jednoduchém sousoší i v složitějších výtvorech uměleckých a ozdobnických. Chrám a věž musí sobě držet rovnováhu, — chrám svou širou mohutností, věž svou výškou působí. Jako v uměních těch, tak jest i v poesii; v dramate

jest proveden boj dvou stran (hra a protihra); bylo tedy abstraktním pravidlem, aby na obou stranách na pohled stejné síly proti sobě stály, tedy stejně mnoho osob, stejné mohutnosti, ale jak nudné bylo by takové drama! Skutečná výkonnost vyžaduje zde rozmanitosti a připouští největší rozmanitost, jen s tím obmezením: Když nejhlavnější osoba (rek) se svým okolím stojí na jedné straně, může on býti všemožnými prostředky znamenitým a silným vylíčen, avšak jemu odpovídati musí protihra zase jiným způsobem, tedy také silou, ale snad jiného druhu; rek proti slabochu by se osvědčiti nemohl, *ide* a *proti ide* musí státi, a rovnováha a souměrnost přece býti zachována. Fysikální obdoby čili analogie by věc nejlépe objasnily; čím menší jest předmět, tím větší specifickou váhu máti musí, nemá-li rovnováha porušena býti. V básnictví dále i co do zevnější formy vyrovnání pozorovati jest. Ano i v obyčejném psaní, kdež přece jistý *slo* h znamenati máme, dbá se nevědomky pravidel těch: dlouhé obvětí (perioda) mějž — tak zní pravidlo — návěst i dověst co možná stejně dlouhé (pravidlo souměrnosti); někdy však shlédneme při dlouhé mnohočlenné návěsti dověst zcela krátkou, jedinou větu: souměrnost je porušena. Ale souhlas opět zjednává se a vynikne znova vyrovnáním, které se stane, když ona krátká věta jest pádná, když má tak významný smysl, že váhou svou zváží předchozí členy návěsti. Příklady lze hromaditi bez konce; kam se obrátíme, zastaneme jich v libovolném množství. Avšak již dosti jest naznačeno tajemství, jež tato forma obsahuje: že může býti souhlas porušen, ale že tím více vynikne, pozná-li se vyrovnáním, že porušení bylo jen zdánlivé.

Svrchu bylo dotčeno, že povstane při vyrovnání a závěru *p o h y b*, buď v předmětu samém anebo ve vnímání. Zde bereme pohyb v smyslu nejširším, kdež znamená vůbec přechod, změnu z jednoho stavu v druhý. Pohyb však jest obzvláště povznětný; vše co v čase probíhá, dotýká se nás důtklivěji, než co v klidu stojí. Kde znamenáme ruch, tam čijeme život, a proto zjev ruchu a pohybu dodává krásnu *r á z ž i v o t a* (forma životnosti).

Poněvadž zde jest přechod ze stavu, jemuž přikládáme menší hodnotu, ke stavu druhému, jemuž přikládáme hodnotu větší, jest ruch ten vůbec pohyb vpřed, postup čili pokrok. Formou vyrovnání a závěru dostává krásno vzhled rozvoje. Cíl celého pochodu, zvýšení harmonie, musí ovšem býti znát, co *v ě d o m ý* účel hlásí se pouze v *m y s l i* původcově, ale kdekoli známky jeho zíráme,

tam klademe účelnost. Je to staré slovo Kantovo: Krásno se nám zdá účelným, ale nemůžeme účelnost jeho slovy vyjádřiti. Účel, jak praveno, přítomen a zírán může býti v mysli, rozumem; kde vidíme nebo domníváme se viděti účelnost, tam soudíme o rozumu a přenášíme jej na zjev sám: krásno má ráz r o z u m o v ý (rozumovost krásna). Všecky tyto vlastnosti rozličnými výrazy ještě naznačovány bývají. Je-li nám principem čili tajemstvím a zdrojem života d u c h, můžeme říci, že znáti jest jeho stopu na krásnu, nejen v poměrech ladných, než obzvláště v poměrech neladných, které se vyrovnávají. Všechno krásno jest oduševněno, produševněno. Jako podněcení rázy zevnějšími tvoříme pocit zvuku a klademe jej na venek, ač jest jen v nás: tak formám krásna propůjčujeme svůj vlastní jimi vznícený život vnitřní, náladu svou přenášíme na ně tak bezprostředně, že nám obé splývá v jedno, ano mnozí domnívají se, že forma krásy není pobudkou a nositelem pouze, nýbrž že mimo formu ve krásnu ještě ona nálada jakýmsi zázračným způsobem vězí asi tak, jako by n a d vlnami vzduchu musil vězeti zvuk. „Kdo v řevu a v hukotu bouřky nevnímá sbor hněvivých, v šepotání vánků hlas vlídně pozdravujících duchů, kdo v dusném, parném, šedožlutém povětří nečije tajemné děsné hloubání, komu večerní zlatý nebes blankyt nejeví se tuchyplným, koho na čistý neznáný svět světla a nádhery neupomíná: tomu jest příroda mrtva, on může zůstati doma.“ Ovšem, ale lišit musíme n á l a d u s a m u, pravé ohnisko její, naše nitro, kdež jediné se rodí a sídlí, a z e v n ě j š í p o d m í n k y její.

Cíl vyrovnání jest původní stav; ten má býti obnoven nebo zachován, zdání zapuzeno a pravda zpět zjednána. Cíl závěru však jest lad, proto stav původní sice zachován, ale tak obohacen býti musí, aby ladným se stal. Právě nelad dodal postrku celému ději a jest příčinou obohacení, zdokonalení.

Cíl závěru jest lad; ale nemusí to býti zrovna tento určitý konkrétní případ ladu, jaký už byl, jen l a d v ů b e c jest předepsán. Vyrovnání nechť ústí v lad, — jakého druhu, na tom nesejde, o tom v požadavku nestojí nic. Postup tedy může se dít rozličným směrem, kterým, to jest věc onoho, jenž lad zjednává. Komu však ponecháno jest, bráti se tím či oním směrem, ten jest svoboden; i nahlížíme teď, v čem záleží svoboda v závěru, ana se naznačuje c o s v o b o d a u m ě l e c k é h o p l o d u (f o r m a s v o b o d y). Kdežto vyrovnání směřuje k stavu původnímu, jest mu cíl úplně vymezen, směr dán: a proto náleží k němu f o r m a n u-

tnosti. Tak se nám krásno také skutečně hlásí: jestiž v něm svoboda i nutnost.

Pohlédneme-li po všech formách právě vyvinutých, vysvitne, proč říci musíme, že pravé a úplné krásno obsahá v sobě spolu klid i hyb, napjetí i rozřešení, proč má základní lad i podnětu dost, aby lad vznikal, rušen a znovu zjednáván byl, a proč přec formou závěru výslední stav jest lad a smír, život a produševněný zjev, účinek blahý a uvolňující. Krásno nás rozčiluje i konejší, napíná i uvolňuje, dává hádanky a luští je; ono jest pohybem, životem a duchem naplněno; ono zdá se klíčit, růst, dýchat a mluvit; vidíme v něm proudy šťáv, krev života, vidíme, jakoby z nitra svého se vytvořovalo a své složky budovalo: všechny jeho částky jsou oživeny a řízeny dechem líbeznosti, a ono dá se tím ohledem porovnat s ústrojím — s organickým bytím. Neboť všechny tyto výrazy jsou ovšem brány ze života fysického (hmotného), a krásno tím vším není věčné: ono se nám takým zdá, takým jeví, ono jest jedním slovem obraz, nikoli věc. Krásno není živo, ale k jeho podstatě náleží, aby živým býti se zdálo, a duch, jež v něm čijeme, jest právě přízrak, — krása jej tvoří. Krásno se skutečným bytím nemá co činiti. Ono záleží ve formách, které mohou vyskytovat se na všem možném — ano i na mrtvole, na bezduchem, onoť právě i mrtvou věc zdáním života posvěcuje. Nesmíme říci: „Jen živé jest krásné“, nýbrž: „Co je krásné, musí mít zdání života“ — a to, co se žíti zdá, může též mrtvo býti. Proti několika formám najednou čelí, co jest příkré, bezduché, ztuhlé, bezhybé, lživé, klamavé, a vždy jest cíl všeho vyrovnání, pravda, souhlas, ruch, život.

Jestli to jest život skutečný, věčný, na tom nesejde; krásno a aesthetická záliba tyjí pouze ve světě představ a neptají se, zdali těm představám také věci skutečné odpovídají. Realnost čili věcnost obrazův neurčuje jich aesthetickou hodnotu a mou zálibu, nýbrž jen forma jejich. Tomu se nesmí tak rozuměti, jakoby krásno snad věcnost úplně vylučovalo: nikoli, onoť mu pouze lhostejna. Zjevování krásna může se dít ve světě věčném i ve světě báchorek, ale v obojím případě jsou mně dány jen představy, z nichžto krásné celky složeny jsou. Čím krásno se líbí, jsou jeho vlastní formy, ono jest jen zdání, ale toť právě jeho přednost; onoť nepotřebuje, aby za ním něco ještě stálo. Co jest tajemství dějin, přírody, člověka, světa, o to se pokoušejí jiné obory — aesthetika se o to vše nestará. Aesthetické všechnozdání vyvolává ve mně pouze

nutný soud o své formě; čím ono samo je vyvoláno, jestli stvořeno nebo zplozeno, jestli samo se udělalo nebo jestli uděláno, to vše aesthetického soudu se netýká.

§ 26. Slušnost a odplata.

Užívající této formy poslední ku poměru dvou vůlí, rozpoemeňme se na předešlou ideu práva, jež povstala na základě nelibosti ze sporu. Při tom obě vůle bezděky mohly se dostat ve spor — lad může však porušen býti samoděčným činem s jedné strany; jako v šíře aesthetickém ohledu vůbec pravidlo vkusu, tak v ethickém právní norma bývá porušena. Jeden člověk druhému „něco udělá“, zlého nebo dobrého, obojím jest rovnováha porušena, a něco jiného se musí státi, aby opět zjednána byla.

Rozdíl od ideje práva jest patrný: tam byly obě vůle stejně zúčastněny, zde jedna z nich jest činná, druhá jest trpná; činná vůle jest to, jež rovnováhu porušuje — a tento poměr mezi dvěma vůlema budí naprosto naši nelibost. Ta musí býti odstraněna, a sice zjednáním rovnováhy, obnovením předešlého původního stavu, v y r o v n á n í m. Obdobu celého pochodu zřeli jsme v předchozím odstavci. Pokud se aesthetická forma vyrovnanosti vztahuje k ethice, pokud rozumem pojata a pro vůli jednajícího v z o r e m učiněna býti může, jest praktickou ideou.

Aby nelibost zmizela, aby vyrovnaní se stalo, musí samoděčnému původci činu dostat se o d m ě n y nebo t r e s t u podle toho, co druhému způsobil, zda d o b r o č i n nebo z l o č i n. „T a k se s l u š í“, říkáme a zoveme ideu tuto s l u š n o s t í, a poněvadž se nespokojíme dříve, dokud opět lad zjednán nebyl, musí idea slušnosti neb její předpis k tomu směřovati, aby nastal úplný smír. Za dobročin přísluší odměna, za zločin trest, a v obojím případě tedy o d p l a t a, kterýmžto slovem též idea tato vyznačována bývá.

Není třeba podotýkat, jaké váhy požívají v životě obě poslední praktické ideje práva a odplaty. Na nich přede všemi spočívati musí řád veřejný, ješto se týkají jistoty života a majetku, společenstva a t. d. Což divu, že o nich tolik přemítáno bylo a že právě za tou příčinou také mnoho nejrůznějších o nich náhledů vzniklo. Obě se vyvinují z počátečné, prvotní nelibosti a mají za účel, v zevnějším světě něco měniti, a poněvadž při prvních třech

ideách záliba (chvála) byla prvotním stavem duše, považovány tyto poslední dvě ideje za něco, co jest vzhledem k oném zcela různorodé. Známy a zhusta vykládaný rozdíl mezi mravností a zákonností (moralita a legalita) sem náleží. Všechny různé náhledy probíráti, všechny námítky uvést, které se proti některému vyskytly, náleží v podrobnější pojednání, zde budiž toliko doplněno, že i na to mnozí soukromí duchové svou celou mravouku zakládali. V prvním případě práva už podotčeno, že jsou lidé, kteří právními předpisy vystačiti míní, lidé to legálnosti, a v druhém, že jsou lidé, kteří odplatu tak provádějí nebo prováděti by nařídili, že by porušili opět ostatní ideje. Ani jedno ani druhé nestačí: Summum jus summa saepe injuria — náležejí obě ovšem v moralku též, ale vyčerpávají jen úsek, nikoli celý kruh pravdy.

Tři první ethické ideje vyplývají z poměrů naprosto libých; soudy záliby (chvály) vysloveny býti mohou též co příkazy, a idea jest pak v zorech našemu jednání. Druhé dvě ideje zakládají se na prvotní nelibosti (haně), jíž doznáváme z neladu; a soudy zde vyslovené jsou podstatně zákazy. V prvním skupení tedy věty kladné (pozitivní), odkazující ke vzorům, jimiž se spravovati jest, v druhém věty záporné (negativní), které vyslovují, čeho se chrániti (Neporuš práva! a t. d.) — libý, chvalitebný poměr ethický vzniká zde v řadě druhé. Rozdíl obou skupin jest vlastně to, co oběma výrazy mravnosti a pouhé zákonnosti naznačujeme. Řeknu-li o někom, že chová se zákonně, vytknul jsem pouze něco záporného; kladným příkazům mravnosti však vyhověti se nemusilo; tak ale musilo ovšem státi se, když mravní chování chvalitebným nalezám, a tím více, když za vzorné je vyhlásím. Zde nedostačí pouhé neporušení zákona, zde objevilo se skutečné jednání dle ideí mravních.

§ 7. Souhrn všech forem. CRAV

Probrali jsme nyní celou řadu možných aesthetických forem, a sice pochodem logickým, jenž nikde mezery neostavil a sám sebou nutně končí. Nebo co by mohl kdo vložiti mezi první rozlišení naše, že představy sluší různiti co do síly (quantity) a co do obsahu? Všechna psychologie i obecný smysl uznávají rozdíl tento, a není nic třetího, co by se mohlo ještě připojit. Členy úplně vyčerpávají celý obsah děliva.

Povstaly nám dva obory; první obor, totiž porovnání představ co do síly, zůstal sám o sobě, nejsa více rozdělován. Druhý však připouští dalšího rozdělení — a sice dvě představy obsahy svými buď k sobě se hodí nebo si odporují; jedno nebo druhé je možno, — třetí případ, jenž může býti zde namítnut, totiž kdy obě představy sobě zcela lhostejné jsou, vylučuje se sám sebou, an pak není místa pro žádné aesthetické porovnání a nám zde o p o m ě r běží. Tedy jsou opět možny pouze dva případy, jimiž celý obsah děliva ovšem jest vyčerpán. Rozrůznili jsme případy, že mezi představami, při kterých o poměru jakéms může býti řeč, povstane buď l a d, buď n e l a d.

Vezměme v úvahu první člen s náležitým uvážením odstavců svrchu položených. Tam bylo pověděno, že lad jest co možná největší, kdy protivná část z jedné představy zcela zmizí: čímž vznikla forma význačnosti; aneb nezmizí, ale stane se v obou představách co možná malou, tak že stejné má převahu: čímž vznikla forma s o u h l a s u. Ani zde není více možná si něco třetího mysliti; dělivo jest opět úplně vyčerpáno.

Těž druhý člen připouští rozdělení, totiž nelad musí být odstraněn: a bývá odstraněn buď umělým pravidlem, že jej považujeme za lad, anebo skutečným pochodem vyrovnacím, tak že na jeho místo přijde cos jiného, co ladem se skončí a zavře. Tak vzniknou poslední dvě formy: správnosti a vyrovnání se závěrem. Nikdo nemůže jiný způsob rozvrhu udati, aby snad více či méně členů vzniklo, poněvadž mezi členy protivy kontradiktorské nic třetího vložiti nelze.

Pokračovali jsme při dovození forem aesthetických podvojným rozdělováním a přišli ku konci přirozeným pochodem logickým. Nemůže v tom výčtu tedy dál se jíti, aniž možná jest v řadu vyvozených forem ještě nějakou jinou vložiti — jsou tedy všechny před námi.

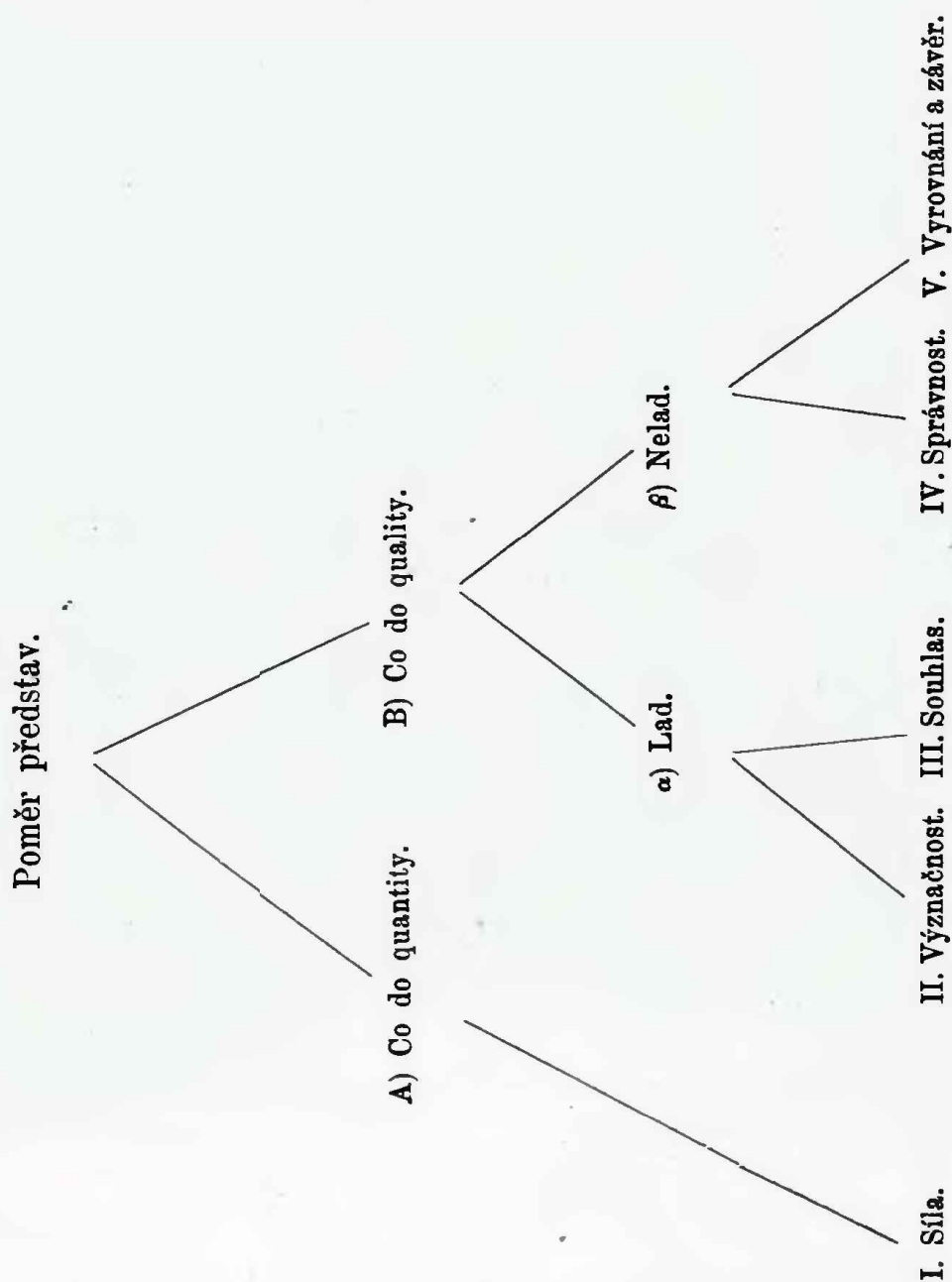
Mimoходом buď ukázáno ještě k methodické stránce postupu našeho. Abychom zvěděli, že pravé krásno to jest, co svou formou se líbí, k tomu dostačil nám pro nynější potřebu prostého výkladu způsob induktivní — odtud pak jsme postupovali dedukcí a bez ohledu k jednotlivostem dovedili jsme jsoucnost základních těchto forem. Příkladův ovšem užíváno hlavně k objasnění důraznějšimu.

Máme tedy p ě t hlavních forem aesthetických. Budeme je k vůli jednotlivosti pohodlnými výrazy zváti takto:

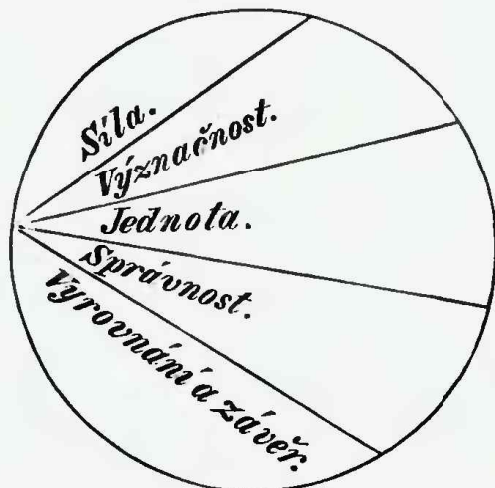

I. forma síly (velikost, rozmanitost); II. forma význačnosti (pravdivost); III. forma souhlasu (jednota); IV. správnosti (čistota); V. forma vyrovnanosti a závěru (životnost a smír). Za každým číslem však vězí celý roj forem podrobněji zvláštními jmeny naznačovaných a uváděných.

Podvojně rozdělování a spolu souvislost všech jich znázorní ještě lépe následující obrazec:

Mysleme si nyní nějaký zjev, jenž aesthetického posouzení schopen jest: pokud jedné z těchto forem činí zadost, potud jej zoveme krásným, avšak jen potud; neboť s druhé strany, pokud

jen jedinou formu ještě porušuje, potud jest méně krásným, než by byl, kdyby všechny formy na něm se jevily. Pak by teprv byl úplně krásným a vyhověl našemu pojmu o krásnu. Myslíme-li sobě celou pravdu o krásnu co kruh, budou všechny jednotlivé výroky představovati jen úseky téhož kruhu; každý úsek bude jeho částí, ale nezaplní ho sám. Krásno tedy v přesném smyslu musíme si představit, se-

jmouce všechny formy v jedno, as tímto pochodem:

Představme si předmět, jenž požadavkům síly, souhlasu, správnosti a závěru vyhovuje; budiž to náš pravzor! Povstaniž nyní obraz jeho, jenž jeho význačné částky, prarysy obsahuje: i bude se líbiti obraz ten ještě dle zbývající formy význačnosti. O b r a z tento jakožto význačný obraz něčeho, co už samo sebou se líbiti musí, slučuje úplně všechny požadavky, a v něm jest pojem krásna uskutečněn. Má-li k vůli zvyku všechno to zahrnuto býti v jednu větu, jež by vypadala as jako definice krásna, můžeme to také učiniti, a pak bychom pověděli, že krásno jest význačný obraz věcného neb domyšleného vzoru, jenž jeví sílu a souhlas, pravidel vkusu šetří a všechen nelad vyrovnává v konečném závěru

Svrchu jinak už pověděno, že krásno jest, co svou čistou formou se líbí. Vzaty byly do věty dva znaky totiž f o r m a a z á l i b a. Kterak se rozeznává od onoho toto druhé vymezení? Patrně jen tím, že na místě všeobecného pojmu f o r m y položen jest výčet hlavních forem, avšak z á l i b a, — poněvadž k formám těmto nutně se vyskytuje, — z výslovného uvedení vypuštěna. Než ani jednomu, druhému vymezení nepřikládáme takovou váhu, aby snad v této podobě jedině podáváno býti mohlo. My spíše vyslovujeme, že bez výkladu celého nikdo pravého smyslu věty naší nepochopí; výměr jest zde učiněn jen k vůli zvyku a ku pohodlí, jakoby shrnutí několika hlavních znaků v jedinou větu. Dovoleno jest jej měniti, jednotlivé věci v pochybnost bráti, šířiti a úžiti; neboť výměr

často, chtěje býti úplným, podává příliš mnoho, jindy opět příliš málo, tedy útokům vždy místa poskytuje. Proto na určitém znění výměru, jenž by vše zahrnoval, nestojíme, ale pokládáme formu a zálibu z ní vyplývající za podstatný znak ukazujeme ke množství všech námi uvedených i neuvedených forem: ty by všechny musily vměstnány býti v pravý a úplný výčet.

Dále patrně, kterak rozličné tvary můžeme dáti výměru, když místo původních výrazů základních forem užijeme výrazů té či oně formy odvozené. Místo vyrovnání řekneme život, místo závěr řekneme smír a hned máme jinaké tvary výměru, ač nastává při nich nebezpečí, že do těchto méně určitých výrazů snad jiný smysl se vkládati bude. Mimo to může něco býti vynecháno, jiné rozčáštěno a jinak naznačeno, a tím způsobem bychom dostali celou řadu více méně přiměřených výměrů toho, co jest krásno. Však se s takovými větami shledáváme dosti často po knihách; podle toho, jak toho potřebují, utvoří si své definice a vytknou buď tu neb onu známku.

Náš výměr však všechny tyto různé výměry obsahuje; máť v něm místa každý jednotlivý zjev a druh krásna. Z toho už vyplývá, že si nesmíme myslit, jakoby opět při každém zjevu krásna musily vyskytovat se všechny vyložené známky; při jednoduché věci dostačí už jediná forma, tak že ku příkladu jmenujeme trojzvuk **C, E, I** krásným, ale celá jeho krása jest souhlas, tedy objevuje se pouze forma třetí. Při jiném zjevu jest to snad opět jen význačnost ve smyslu pravdivosti, nebo síla nebo nějaká jiná kategorie, dle níž záliba povstává. Velmi často objevuje se oblíbené řečení, jímž kladou krásu vůbec v živoucí zjev. Život ovšem všude se líbí (viz o tom poslední formu), ale on nevyčerpá celý pojem, rovněž jako jej nevyčerpá hyb, ruch, oduševnění; ne vše, co žive, se nám líbí, ale co se nám líbí, musí míti zdání života — a vedle toho ještě jiným hověti požadavkům. Více méně života plodí též více méně záliby, kteréž odhadování spadá opět v okres první formy, jsouc dále obmezeno jasnými pravidly formy třetí i čtvrté.

Podle toho, kolika formám a jak úplně jim vyhověno jest, vznikají rozličné stupně krásy; přiberou-li se k tomu ještě výrazy týkající se jiných dojmův, příjemnosti, užitku a t. d., vynikne nám celá řada slov a způsobů, jimiž mluva naznačuje i stupeň i jakost záliby. Kde nemůže býti řeči zrovna o kráse, mluvíme o eleganci; nižší stupeň krásy, zvláště při zjevech přírodních a před-

mětech neživých, naznačujeme slovem pěkný. Podobně užíváme slova hezký buď o nižším ještě stupni nebo s přízvukem jiné jakosti; jedno i druhé vynikne samo sebou, když položí se podle sebe prstonárodní slovo: hezké děvče a ideální: krásná žena.

§ 28. O líčení dojmu z krásna.

Líčiti všechny účinky, jež má krásno na mysl člověka, stopovati je v rozmanitých zjevech skutečných a slovy naznačovati, jest vlastně věčně krásný úkol psychologie i básnického umění. Aesthetika jím do podrobná obíráti se nemůže; popisům těm by nebylo konce. Tolik však naznačiti sluší, že krásno v y b a v u je veliké množství představ a nejrůznější pochody v duši navodí (reprodukce); bezprostředné uvědomění jich jest ona blahost, která krásno provází. Rozpoložení vztahuje se na celé nitro, celou duši; všechno to moře představ se rozechví, rozvlní, a v zápětí tomu vznikají nejrozličnější city, nálady a hnutí; vlnění toto probouzí z dřímoty mnohočetné představy, zpomínky a ztemněné myšlenky; melodie omšena jest dechem dávných dob a t. d. . . Pochody samé i bl: host krásnem zjednávanou možná vyjádřiti opět více méně krásně. Krásno na nás působí jako jarý, svěží život, podněcuje nás, konejší a rozechvívá; každé krásno obchází nás jako nějaké tajemství, ale tajemství to budí se v nás a vkládáno jest v zevnější zjev. Ano obrazivost je zrovna nevyčerpatelna v nádherných a nových obrazech, kterými člověk svůj subjektivní dojem naznačiti usiluje; zvláště básník to dovede nejřízněji povědět. Toliko varovati jest, aby výroky takové nebyly brány za bezprostředné kategorie aesthetické, — vše to jest psychický odraz; rozechvění, jež krásou způsobeno, a vlastnosti její jsou dvojí věc. V unesení nerodí se chladné výroky, a jen s těmi má věda co činiti. Tatáž skladba hudební má na rozličné mysli rozličný dojem; ohnivý básník, jenž vlání svého nitra lépe vysloviti dovede, dává hudebnímu dojmu mluvu jinou než obyčejný mělký milovník. Mnohý nadšenec činil z takých jednotlivých výroků pravé zvěsti — bohosvěcená ústa básníkova mu byla orakulem, jež mu všechny otázky o kráse nejkratším způsobem rozhodovala. Pro soukromou potřebu může se na tom zůstat: každý hled, jak tím vyjde; ale jako v psychologii, v mluvozpytu taková orakula nic nerozhodnou, tak ani v aesthetice nejsou nejvyšší stolicí, nýbrž jen příspěvkem, ně-

kdy snad velmi drahocenným, ale nic víc, — jindy pak pouhou slovní hrou.

Poměr, v jakém k sobě stojí estetické vyšetřování s jedné strany a dojem krásna se strany druhé, můžeme ještě jiným způsobem znázorniti. Svěží sytá barva působí půvabem svým na oko fysikovo též — on sám nebo za něj básník popíše dojem ten energickými slovy; ale tím nevyvrátil učení vědecké, že barva má své zevnější podmínky, které jsou vlastně poměry mathematické. Jestliže fysik z m a t h e m a t i s o v a l z v u k, nechtěl tím zničit jeho dojem, nýbrž prozpytovat jeho příčiny. Poznáme-li, že krásno závisí na jistých formách či na poměrech, do kterých se i matematika odvážití může, není tím dojmu jeho válka vypovězena; ano dojem je zcela něco jiného než formy, jako pocit zvuku zcela něco jiného jest než kmit a vlny vzduchové.

Od Leibnitze pochodí výrok, že slyšení hudby jest temné počítání. Dobře je zde vytčena základní podmínka zvuku; neboť povstává kmitáním a na čísla kmitacím závisí výška tonu: tedy vnímání tony rozdílně vysoké jest počítání kmity a vlny jich. A přece jest výrok ten kusý, dává důraz jen na zevnější podmínky; zvuk sám jest něco jiného, a tak ani při kráse dojem její, řekněme vůbec požitku, nesmí stotožněn býti s počtem. Jisté poměry (formy) v zevnějšku jsou požitku podlohou, ale z jeho slasti nesmíme rozsuzovati o této. K tomu třeba zpytovati.

Chutné jídlo, čerstvý nápoj, vonná květina člověku lahodí svou příjemností, lahodí smyslně. Ani smyslné lahodění není vyloučeno z krásy, ale netvoří jeho podstatu; krásno nás baví a blaží. Ba toť jeho první a nejvlastnější účel: Baviti! Krása, která nebaví, jest oheň, který nehřeje, voda, která nemokří. A dojem její jest tak hluboký a blaživý, že popisován bude opět a opět znova. Nejvíc ovšem básníci v tom prosluli:

V šumotu těch symfonií
Zřím, jak Zeus se v mracích blíží
A jak líbá zkrvavenou
Hlavu Kristovu na kříži,

Zřím, jak jímá láska velká
Celý vesmír v náruč svoji,
Zřím svět starý s novým světem
Splývat v jednom věčném zdroji.

Ne že vidí tam básník Zeuse a Krista, jest mu symfonie krásnou; ale naopak, hudební krása její tak jeho nitro dojala, že mnohé a mnohé myšlenky se v něm probudí a že pak do šumotu symfonií klade Zeuse, Krista, svět starý a nový splývající v jeden věčný. A tak to bývá se vším krásnem. Ono v nás navodí podivné stavy, jako kdy promíchá se všechno v nás; a při tom povstávají nejrozmanitější skupiny představ, my pak tyto stavy mimo sebe p r o m í t á m e (projicere) a přenášíme je na pouhé podmínky jich, jak to činíme s barvami, se zvuky a s ostatními smyslovými pocity. Něco vyjádřeno jest v každém krásnu, ale nikoli v tom záleží jeho přednost. Z opácného náhledu vznikl osudný omyl, že potřeba pouze něco vyjádřiti a tím už že krásno vznikne. V otázce dojmu osobního psychologie musí poskytnouti největšího světla, má-li se stran aesthetiky státi jakési dorozumění. Nechť člověk cokoli vyřkne nade dojmem světla, barev, tonů, — a přece objektivně vzato, podmínky všech jich jsou pouze kmity jistého druhu — dojmy jsou v nás, a úkolem vědy činíme, aby těchto objektivních podmínek dobře dbala aniž unášeti se dávala velebením dojmů! A tak musí být i v nauce o zákonech krásy; aesthetika jest něco jiného než pouze nadšené líčení dojmu z krásy. Ono má své obsáhlé půvabné pole, jemuž nechceme ničeho bráti; bude vzděláváno dál a lákati jedny ku krásě samé, druhé ku pravé vědě o ní. Nám však jen běželo o to, shlédnouti meze jednotlivých polí těch.

§ 29. Protivy krásna.

Co do účinu bezprostředného rozvětvují se všechny formy ve dvě skupiny: při prvních třech formách jest zálíba původním stavem; formy libé jsou: síla, význačnost, souhlas. Ke druhé skupině však prvotně nelibost se víže. Kdežto při prvních vznikají kladná pravidla, příkazy: „Chceš-li krásné tvořiti, dbej, aby dílo tvé bylo silné, význačné a samo v sobě souhlasné,“ — vzniká v druhém případě při ostatních formách především záporné pravidlo, zákaz: Varuj se neladu! Teprv dalším pochodem berou vznik pravidla podrobnější: Budiž dílo tvé správným, vyrovnaným uzavřítým a t. d. (Viz o témže už § 26.)

Při formách první skupiny jest tedy zálíba původní stav, neb v protivách nelibost stavem původním, jenž se musí odstranit. I patrně, že proti všem těmto příkazům a zákazům nejrozmanitějším

způsobem hřešiti se může, jakž také na příležitostných místech rozkládáno bylo.

Porušením jen jednoho vzniká ošklivé čili šeredné; obraz předmětu, kterýžto předmět sám o sobě proti všem formám hřeší, bude něco ošklivého. Myslíme-li si všechny tyto poklesky proti formám krásna opět v jediném souhrnu pohromadě, vznikne obraz, jemuž bychom děli šeredno, protiva krásna. A přece může se i tento obraz líbiti jedním zřetelem: je-li totiž věrný, formou význačnosti. Ostatně jest ošklivého tolik druhů, kolik aesthetických forem. A přece se i v umění, vůbec ve všech krásných zjevech ošklivé vyskytuje, ano v umění se ho vědomým způsobem užívá. Ba zdá se, že ošklivé může i mysl poutati — kdeže jest tajemství toho?

Jedné věci právě jsme se dotkli — totiž, že co věrný obraz formou význačnosti se líbí. Toté tajemství mnohého uměleckého díla, jež jinak proti všem pravidlům aesthetiky se prohřešuje. Zobrazuje věrně jakýsi jiný nám známý předmět, a ze shody mezi obrazem a předmětem vysvětluje se vznikající libost. Ale ovšem není to vše; ne ten je na omylu, kdo věrnost tuto také za něco uznává, ale ten, kdo jí chce vyčerpati krásno a jen z ní jediné odvoditi všechno.

Za druhé se může ošklivé uvéstí v krásno jakožto prostředek ku zvýšení ladu; jakž dolíčeno bylo při formách vyrovnanosti a závěru. Tu jest ošklivé jen miznoucím jevem, jen zdáním, které se rozprchá, a představuje nám ty rozřešované zlozvuky, které krásu souzvuku tím patrnější činí. To vidíme ve skladbách hudebních i básnických, v symfonii i v dramate, v barvách i tvarech, v kráse přírodní i v povahách člověka.

Za třetí konečně nezapomínejme, že všechny zjevy tohoto světa jsou složité, že mají mnoho stránek, které na zřetel vzíti možná a tak že i posouzení aesthetickému poskytují rozličných stanovisek. Tak jest s formami aesthetickými; sejde se jich několik pospolu na jediném zjevu, a podle jedné z nich líbí se týž, podlé druhé se protiví. V povšechném o něm soudě klademe však důraz jen na první, jakoby se nám celek ve všem všudy líbil. Kdy však předmět rozebereme, objeví se jasně, kterak složený výrok náš by měl býti. Tak jak už uvedeno, i zločinec se líbí, ale jest to jen síla jeho; on může se též líbiti vtipností svou, jako zloděj svou obratností nebo slabec svou dobrotou, ale nikdy se

ošklivé nebo špatné líbiti nemůže, a kdekoli se tak mluví, mluví se nepřesně podle zvyku obecného. Řeč však jest zde volna, a myšlení správné musí stále kráčet za ní, ne snad, aby ji káralo a měniti chtělo, nýbrž aby ji pojímalo, jak pojata býti chce: za prostředek ku sdělení myšlenky. Kdy někdo i řekne: „ten chlap“ (prohnaný to lupič) „se mi líbí“, bylo by pedantským mudrlantstvím, chtít mu dovozovat as: „Ne, ne — ten se ti líbiti nesmí, musíš se jinak vyjádřiti, neboť...“ Dovození takové stane se potřebným teprv tehdy, když proti planému justamentu nebo žertu, co pravda se tvářícimu, vystupujeme s bedlivým rozbořem.

Samo sebou vysvítá, že tedy protiv ku krásnu jest tolik, kolik v krásnu samém vytkneme rozličných stránek; při každé zvláštní formě měli jsme více méně zdatně také zřetel k šerednu. Jak proti mohutnému titěrné, proti pravdivému lživé nebo plané, proti souhlasnému, proti ladnému vůbec zlozvuk, rozlad, proti jednotnému roztržitému, rozervané, proti vznešenému nízké, podlé — tak bychom proti všem jednotlivým formám vždy postavili zvrhlost její, ano tím způsobem obdrželi jakýsi protijev aesthetiky krásna, totiž *a e s t h e t i k u š e r e d n a*.

§ 30. Krásno a dobro.

Jakož jsme v jednu složenou shrnuli všechny formy aesthetické, tak nutno učinit i s oněmi zvláštními případy, kterým jsme při jedné každé formě mimořádnou pozornost věnovali, totiž s ideami ethickými. Neboť, jako jsme shrnutím prvých byli s to vymeziti, co jest krásno, tak shrnutím druhých vymezíme, co jest dobro. Pak teprv bude na jevě poměr obou těchto důležitých pojmů, poměr, jenž tak často protřásán bývá a jehož úplnější určení celou nauku o kráse důtklivým způsobem vyznačuje a nad rozdílne o ní náhledy překvapující svit rozprostírá.

Všeobecným formám aesthetickým odpovídají, jak už na příslušných místech vyloženo bylo, tyto praktické ideje: Dokonalost, dobrotivost, volnost (čili svoboda mravní), právo, odplata, slušnost. Všechny vztahují se k vůli; představíme-li sobě vůli, jež všem těmto požadavkům činí zadost, zoveme ji vůlí dobrou v nejpůlnejším smyslu slova. Pokud jedna každá z těchto forem může se státi nejen obrazem, než i vzorem pro vědomé chtění člověka, stává se ideou praktickou. Slovo idea znamená

především tolik co myšlenka, tedy výrok, soud, věta aneb i jediný pojem; v užším smyslu jest to myšlenka taková, jež obsahuje v sobě příkaz i řád svého uskutečnění.

Ještě zas něco jiného jest idea platonská. Mysleme sobě pojem nějaké věci — d ů m, s t ů l, k n i h a. Domy, stoly, knihy skutečně se objevující, vůbec předměty naší zkušenosti, vznikají a zanikají, nemají tedy pravé jsoucnosti. Ale idea domu, stolu, knihy ta nezajde, ta trvá, ta má pravou plnou jsoucnost. Plato všechny pojmy čili ideje učinil věcmi čili zvěcnil je a uložil je v říši nadmyslnou, kdež vedou svůj věčný život co pravzory, typy všeho vezdejšího. Ony mohou do látky pozemské býti vtištěny a jí rázu svého dodati. Látka sama, hmota, jest mrtvá, beztvará, teprv idea jí propůjčuje život, formu a částečnou jsoucnost. Proto předměty všední skutečnosti (empirické) jsou jen kusé zobrazení ideí těchto, ony chtějí jich dosíci, ale pro překážky, jež jim hmota (látka) klade, toho nemohou, majíce pouze účast jakousi s ideami. Však idea trvá přece, jest jim vzorem a jest sama pravou věcí. Každý pojem tím způsobem zvěcněný, povýšený do zvláštní říše pravé jsoucnosti co vzor podmětům empirickým jest idea ve smyslu platonském. Všechny ideje spolu souvisí a tvoří věčnou soustavu, ideový svět Platonův.

Nyní můžeme rozhodnouti, zdali krásno jest idea; v širším onom smyslu jest zajisté ideou, jako každý pojem, a můžeme mluvíti o ideí každého jakéhokoli předmětu. V užším smyslu však krásno ideou není, neboť neobsahuje v sobě žádné nutnosti, aby uskutečněno bylo; krásno jest pouhá forma, pouhý obraz o tom, co při dokonaném a jasném představení se líbiti musí. Jakmile obraz vznikne, má za sebou hned dodatek záliby, ale nikomu není příkazem, aby jej v životě ku příkladu uměním uskutečňoval. Obraz krásna jen zápornou žádost má, aby byl v čistotě chován. Krásno jest forma, nikoli idea. Tím méně pak jest platonskou ideou.

Ideou v užším smyslu však jest tomu, kdo něco krásného tvořiti chce. Umělec má obraz krásna před sebou, jakožto vzor, i musí jeho příkazům se podrobiti, chce-li cíle svého dosíci, aby se věc líbila. Tedy krásno stává se ideou pro všechny jednotlivé, výkonné umělce.

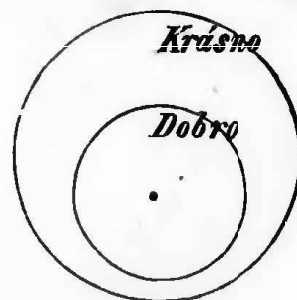
Jedno umění jest, k němuž jsme všichni lidé zavázáni: ono umění, jehož látkou jest lidská vůle sama. V oboru jeho formy aesthetické stávají se ideami praktickými; ideje jsou zvláštní případy forem aesthetických, a souhrn jich tvoří dobro.

Mluvili jsme už o rozdílnosti pohnutek v jednání lidském (viz § 26.); první nejspodnější vrstva jest příjemnost, jí se spravují bez rozvahy dítě a divoch, a každý člověk, kde o nic důležitého neběží. Druhou vrstvu skládají zásady chytrosti, a konečně nade vše povznešeny jsou zásady mravní. Příjemnost i chytrost nepodléhají nižádnému řádu pevnému: o příjemnosti rozhoduje *o s o b n í c h u t* (*gusto*), chytrost nezná jiných vzorů než lidí ještě chytřejších a jsouc sofistická, musí nanejvýš přiznati se jen k té pravdě, že její hlavní motiv jest *p r o s p ě c h*, že tedy jest sobecká (*egoismus*). Avšak všechno kolísání přestává v třetí vrstvě: zásady mravní jsou založeny na objektivních pravidlech, na soudech samozřejmých a všeobecně platných; o nichž nerozhoduje *a n i c h u t* ani *p r o s p ě c h*. Je-li v širším smyslu *v k u s* mohutnost souditi o kráse, jest v užším smyslu *s v ě d o m í* mohutnost souditi o dobru, ano může se říci: Svědomí jest ethický vkus, vkus pak *a e s t h e t i c k é s v ě d o m í*.

Dobro se tedy nedá vymeziti jedním znakem; musíme přihlídat stejnoměrně ke všem ideám. V záležitosti výměru se chová jako krásno, má však výhodu tu, že výklad o krásnu jemu předslán a tím tedy vyšší pojem dobra už sestrojen jest. Jako *a e s t h e t i k u* tak chtěli *m o r a l k u* založit často na jednotlivé ideji: brzo to byla dokonalost, zas dobrotivost, zas volnost, nebo právo, nebo odplata. Ale tím se věc vyčerpati nedá; ke všem ideám musíme přihlížeti. Jako kruh se skládá z jednotlivých úseků, ale celý teprv svůj objem zaplní, tak musí i dobrá vůle, řídící nebo provádějící jednu ideu, všech ostatních šetřiti, neboť v souhrnu jich jest dobro.

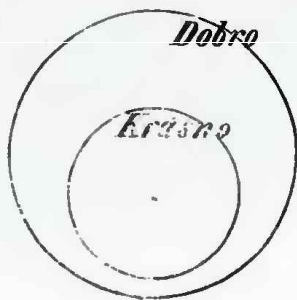
Pokud jest dobro vzorem vůle, můžeme, spoléhajíce na výklad svůj, definovati. Dobro jest idea o dokonalosti, dobrotě, volnosti, právu a slušnosti (odplatě).

Ale jak z téhož posavadního výkladu vysvítá, jest dobro specialní případ krásna. Totiž krásno se stává dobrem, kdy se jeví na lidské vůli. Tedy říkáme: dobro jest krásno na lidské vůli. Poměr krásna i dobra nemůže přesněji a neobojetněji naznačen býti. Pojem dobra jest podřaděn pojmu krásna. Můžeme postavit větu: Dobro jest krásné, kdežto krásno tvoří přísudek, a naznačit jich vzájemný rozsah takto: Co je dobré, je krásné, ale nikoli naopak.

Tato prostá věta obsahuje v sobě mnoho poukázek k jiným otázkám, oboru krásy a dobra se týkajícím. Které dva pojmy byly by nám blíže? o kterých slýcháme více mluvíti? o kterých lidé tak rychle rozhodují aniž by o nich byli přemýšleli! Potřeba pouze zpomenouti si na mnohotajivý význam slova dobrý. Co vše tím se nenazývá! Dobrá vůle, dobré srdce, dobrá látka, dobrý nápoj, a přece jest to jediné slovo! Poněvadž se však často o poměru krásna a dobra soudívá, uvedeme za příklad jednu námítku. „Co je dobré, je prý krásné: tedy ošklivá ženština, když je dobrá, musila by býti prohlášena od tebe za krásnou?!“ — Míšíš-li dobrotu v ethickém smyslu, jest případ snadno projednán: nechť ona ženština jest jakákoli: „dobrota“, kterou na ní zříme, jest krásná.

Jest jiný náhled velebný o krásnu, jenž důvody záliby v obsahu hledá; ten obsah sám jest vrchol všeho, je vzácný, drahocenný. Poněvadž obsah tak vznešený jest, líbí se nádoba, v němž se kryje: totiž forma. Náhledu tomu jest forma pouhou nádobou něčeho, i nastala otázka po tomto obsahu. On byl čím dál tím více zdražován, tím výše hledán, tím hrději líčen. Poslední a pravý důvod záliby byla idea, do kteréhož slova dříve všechnu nádheru nakladli: krásno, tvrdilo se, jest prosvítání ideje smyslným ústředím (mediem). Poněvadž slovo idea jest cizí, málo známé, nesrozumitelné, volili mnozí přívrženci obsahové esthetiky slovo jiné, které populárnějším zvukem svým více myslím jest přístupno: místo divotvorkyně ideje jmenovali divotvůrce Boha. Krásno jest jim co pochodí od Boha, nebo v čem prysk jeho bytosti se zračí: čím více v čem z Boha, tím více v tom krásy. Poněvadž pak už vynálezce ideí — Plato — klade ideu dobra na nejvyšší místo mezi ideami v říši jich, a poněvadž dobrotivost chtěli učiniti přední vlastností Boží, bylo oběma záměrům stejně poslouženo, když zvolili speciálnější slovo, místo ideje vůbec nejvyšší ideu, místo Boha jednu vlastnost jeho: dobro. A vzorec byl hotov, krásno že jest zjev dobra. Zrovna opak to

náhledu našeho! Zde by musily kruhy býti tak vykresleny: Tedy, tvrdí se tam, co jest krásné, jest dobré; nikoli naopak.

Místo slov idea, Bůh, dobro užívali ještě jiných, ale zrovna tak neurčitých slov, do kterých libovolně vše nabájeti se dalo. V takovém slově pak celá esthetika se tají,

a bylo ovšem pohodlné, celou sevřítí takým krátkým výrazem a z něho zase celou vyvozovati. Krásno se líbí ne svými patrnými formami (kterých je mnoho), ne proto, že jest krásným, nýbrž poněvadž má ideu, nebo že jest prysk z Boha, nebo zjev dobra zkrátka proto, že něco znamenitého skrývá, nebo za sebou chová a jemu jen známkou (symbolem) jest (symbolismus v aesthetické theorii).

Bylo pouze třeba vnořiti se zcela v tajemství těchto obsahův, a krásno bylo pochopeno. Ale zde právě věc vážne. Všechny podobné výrazy když se ihned a bez náležitého vymezení jich užívá, když se kladou co principy čili zdroje, z nichžto všechno plyne co o kráse věděti můžeme, jsou pouze veliká tajemství a všemu horování, bájení, tékání myšlenky jest brána otevřena. Proto každá aesthetika založená na obsahu jest mystická; není naukou vědeckou, nýbrž fantastickou. Nauky mystické bývají pěkné; aesthetika mystická může býti a jest jako všechny sestry její velice pěkná, ano dojíká nás často co vzletná báseň, co vroucný žal neb ohnivý dithyramb, ale vědeckou může býti jedině aesthetika formy.

Poměr, jak jsme jej stanovili mezi dobrem a krásnem, rozřeší mnohou spornou otázku sem příslušnou. Dobro je krásné, výrok ten platí, ale nedá se prostě obrátit, patrně jen částečný připouštěje obrat: Něco, co je krásné, je dobré. Pak bude též nejlepší ochranou proti „výstřednostem“ krásy. Dokud bylo krásno zjevením dobra, mohl každý přečin proti mravnosti na příklad býti omluven tím, jen když byl krásný, neboť byl tím už také dobrý. Ne vše, co je krásné, však je dobré, zlo pak není nikdy krásným.

V soustavách, které obsah (dobro) kladou za princip krásna, mají velikou svízeľ s rozlišením obou pojmů. Kladou si mnoho otázek, co je lepší, vyšší, k čemu má se hleděti více, čeho člověk se třímáti, vyličují jejich vzájemný poměr s velikým nákladem, ale probíráme-li rozhovor takový chladným rozumem, shledáme tam vždy nepřesnost, pojmů samých: dobro znamená jednou skoro jen tolik co příjemné, po druhé totéž co dobré srdce, po třetí mravnost, po čtvrté demiurga, — a jako v krasovidu všechny tyto stránky jeho kmitají s jinými v rozmanitých skupinách kolem zraku. Podobně má se s jinými pojmy, tak že věru pochopíme, proč jim tak za těžko připadá, určiti, co má větší hodnotu. Chodí stále kolem úkolu svého, ale nemohou ho rozřešiti —

poněvadž krásno mají jen za zjev dobra, dobro však všeobecně určití nemohou. Právě záhada o poměru krásna i dobra jest průbním kamenem vědeckosti v každé soustavě aesthetiky.

§ 31. Pořadí forem.

Vzali jsme prvotně vždy poměry nejjednodušší, v nichžto byli pouze dva členové, a vyvinuli jsme z nich hlavní aesthetické formy ve známém pořadí: I. sílu; II. význačnost; III. souhlas; IV. správnost; V. vyrovnání a závěr. Spolu jsme ihned vždy se rozhledli po širším kruhu zjevů a užili forem těch i v případech, kde celek obsahoval více členův než dva. I obdrželi jsme množství forem odvozených proti oněm prvotným. Kdy se nám vyskytne složený zjev ve skutečnosti, bude nám jej posuzovat podle všech prvotných forem: celé krásno spočívá v souboru všech: žádnou nelze vyloučit aniž kterou lze učinit výhradním zdrojem celé nauky! My budeme užívati všech forem — leč v jakém pořadí?

Kde celé množství představ se vyskytne, nadejde tím více příležitosti, aby nelad povstal a se vtíral. Proto bude dobře počínati formami neladu, totiž oněmi pravidly, které zakazují, podle kterých se nelad odstraňuje. Především budeme žádati, aby věc neurážela umělých pravidel nyní vládnoucích čili aby šetřila vkusu. Tedy správnost jest, čím nejdřív měříme, a první dojem zjednáváme. Nic rušivého se nemá mísit, dílo má býti čisté. Toť první stupeň požadavků.

Avšak když přece někde vkus uražen, správnosti nešetřeno, má nelad opět vyrovrán býti, a sice tak, aby smírem končil a pravý uspokojivý závěr nastal. Proto musí už teď nastoupiti druhá forma z neladu vykvétající; totiž vyrovnání a závěr. Z ní vzniká zdání života, a tudíž druhé, co žádáme na krásném zjevu, jest pohyb, životnost, produševněnost, pokrok, pohyb, jenž se skonává v souhlase.

Tím však už jest naznačeno, co bude třetí formou v pořadí: totiž forma souhlasu. Souhlas pak jeví se dvakrát: jednou vynikne co výsledek vyrovnacího a závěrného pochodu, ale též původně jest obsažen ve všelikých poměrech. Vše, co jest v krásnu, musí souhlasiti aneb v souhlas dospěti; musí tedy býti stejného rázu, jednoho rodu, tak že celek nám podává dojem přesné